

Atf İçin: Ünal, G. ve Dellal, İ. (2023). Küçükbaş Hayvancılığa Verilen Desteklerin Çiftçi Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi, Çankırı İli Akkaraman Irkı Koyun Islah Alt Projesi Örneği. *İğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 651-663.

To Cite: Ünal, G. & Dellal, İ. (2023). Evaluation of Supports Given For Small Ruminant Livestock in Terms of Breeder Satisfaction: National Sheep and Goat Breeding Project, The Case of Akkaraman Sheep Breeding Suproject in Çankırı Province. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 13(1), 651-663.

Küçükbaş Hayvancılığa Verilen Desteklerin Çiftçi Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi, Çankırı İli Akkaraman Irkı Koyun Islah Alt Projesi Örneği

Gökce ÜNAL^{1*}, İlkay DELLAL²

Öne Çıkanlar:

- Akkaraman Islah
- Sosyoekonomik analiz
- Hayvancılık Desteklemeleri

Anahtar Kelimeler:

- Akkaraman
- Hayvancılık
- Hayvancılık Desteklemeleri
- Koyun Islahı

ÖZET:

Bu çalışmada 2011 yılından bu yana devam eden "Çankırı İli Akkaraman Irkı Koyun Islahı Alt Projesi"ne dahil olan işletme sahiplerinin sosyoekonomik, demografik özelliklerinin saptanması ayrıca ıslah projesi desteği sonrası işletmede meydana gelen değişikliklerin ve proje ile ilgili görüş ve düşüncelerin belirlenmesi, mevcut sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın materyalini, Çankırı İli Akkaraman Koyun Islahı I ve II Alt Projesine dahil 56 işletme oluşturmuştur. Tam sayım yöntemi kullanılarak tüm işletme sahipleri ile yüz yüze anket çalışması yapılarak işletmelerdeki 2020 yılına ait veriler değerlendirmeye alınmıştır. İşletmelerin gelirleri değerlendirildiğinde ıslah projesi desteğinin, küçükbaş hayvancılık kaynaklı gelirlerin %7.41'ini oluşturduğu belirlenmiştir. Yetiştiriciler yem fiyatlarının yüksekliğini ve mera sorunlarını kesinlikle önemli olarak değerlendirirken, ırkın verim düzeyinin düşük olmasını ise az önemli olarak belirtmişlerdir. İşletme sahipleri hayvan ıslahı desteklemesinden memnun olduklarını ancak destekleme miktarının artırılması gerektiğini bildirmişlerdir. Islah projesinin hayvanların verimi üzerine etkileri değerlendirildiğinde, yetiştiricilerin %87.5'i kuzu doğum ağırlıklarının, %82.1'i kuzu süten kesim ağırlıklarının ve %91.1'i damızlık koç niteliğinin arttığını bildirmiştir. Sonuç olarak Çankırı ilinde 2011 yılından bu yana uygulanan "Akkaraman Irkı Koyun Islahı Alt Projesi"nin, ırkın verim düzeylerinin geliştirilmesi, kaliteli damızlık üretimi ve yetiştiricilikte karlılığın artırılması adına oldukça önemli ve değerli bir politika olduğu değerlendirilmiştir.

Evaluation of Supports Given For Small Ruminant Livestock in Terms of Breeder Satisfaction:

National Sheep and Goat Breeding Project, The Case of Akkaraman Sheep Breeding Suproject in Çankırı Province

Highlights:

- Akkaraman Breeding Socioeconomic Analysis
- Livestock Supports

Keywords:

- Akkaraman
- Livestock
- Livestock Supports
- Sheep Breeding

ABSTRACT:

In this study, it was aimed to determine the socioeconomic and demographic characteristics of the breeders involved in the "Çankırı Province Akkaraman Breed Sheep Breeding Sub-Project" since 2011, and also determine the changes that occurred in the enterprises after the support of the breeding project, opinions and thoughts about the project, exist current problems and propose solutions. The material of the research consisted of 56 sheep enterprises. By using the full count method, face-to-face survey was conducted and the data of 2020 were evaluated. When the incomes of the enterprises were evaluated, it has been determined that the support payment of breeding project constitutes 7.41% of the total income from sheep breeding. While breeders evaluated the high feed prices and pasture problems as absolutely important, they stated low yield level of the breed as less important. Breeders stated that they are satisfied with the support payments of the breeding project, but amount of support payments should be increased. When the effects of the breeding project on yield of animals were evaluated, 87.5% of breeders reported lamb birth weights, 82.1% lamb weaning weights and 91.1% breeding ram quality increased. In conclusion, it has been evaluated that the "Akkaraman Sheep Breeding Sub-Project" implemented in Çankırı, is very important and valuable policy in order to improve the yield aspect of the breed, to increase the profitability and to product quality breeding sheep.

¹ Gökce ÜNAL (Orcid ID: 0000-0001-7314-1320), Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Mamak, Ankara, Türkiye

² İlkay DELLAL (Orcid ID: 0000-0002-8534-3031), Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara, Türkiye

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Gökce ÜNAL, e-mail: gokce.unal@tarimorman.gov.tr

Bu çalışma Gökce ÜNAL'ın Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

İnsan beslenmesinde temel besin maddelerini üretmesi ve bunun yanında istihdam yaratması gibi özellikleri göz önüne alındığında hayvansal üretim, tarım sektörü içerisinde önemli bir konumdadır. Ayrıca hayvansal üretim, önemli bir katma değer yaratıcısı olması nedeni ile sanayiye de büyük katkı sağlamaktadır (Ertuğrul ve ark., 2010; Semerci ve Çelik, 2016; Karadaş, 2018).

Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum sayesinde farklı bölge ve iklimlerde, birçok değişik tür ve ırktan hayvanı yetiştirme imkânı bulunmaktadır. Türkiye'de sahip olunan mera ve otlak varlığı ile koyun yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmakta ve geleneksel yöntemlerle sürdürülen koyun yetiştiriciliği yerli ırkların egemenliğinde gerçekleşmektedir (Paksoy ve Özçelik, 2008; Ertuğrul ve ark., 2010). Çalışmamızda incelenen Akkaraman koyun ırkı, Türkiye'deki koyun varlığının yaklaşık % 40-45'lik kısmını oluşturmakta olup, daha çok karasal iklimin hakim olduğu Orta Anadolu'da yayılmışlardır (Sakar ve Ünal, 2021).

Türkiye'de 1994-2009 yılları arasında küçükbaş hayvan varlığında önemli miktarda azalma meydana gelmiştir. Uygulanan tarımsal desteklemeler, ıslah ve örgütlenme çalışmalarının sonucunda 2009 yılından sonra olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Küçükbaş hayvancılıkta sürdürülebilirliğin sağlanması için mutlak suretle bu sektörün sermaye yapısının desteklenmelerle güçlendirilmesi gerekmektedir (Semerci ve Çelik, 2016). Türkiye'de hem yerli koyun ve keçilerin verimliliklerinin artırılması hem de damızlık hayvan yetiştiren işletmelerin kurulmasını teşvik ederek küçükbaş hayvancılıkta kaliteli damızlık hayvan talebinin karşılanması ve birlik ile yetiştiricilere hayvan ıslahı uygulamaları ve düzenlemeleri hakkında eğitim verilmesi amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından "Evcil Hayvan Genetik Kaynaklarının Yerinde Korunması ve Geliştirilmesi Ülkesel Projesi" geliştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de, 2005 yılında 2 ırk ile 2 ilde başlatılan "Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi" ile 60 ilde 23 koyun ve 7 keçi ırkında, 6.300'er başlık 180 popülasyonda, 1.2 milyon baş anaç hayvan ve yavruları ıslah kapsamında kayıt altına alınmaktadır. Islah projesi kapsamında yetiştiricilere destekleme ödemeleri yapılmakta, ekonomik açıdan güçlendirilerek ülke ekonomisine katma değer sağlanması amaçlanmaktadır (Ünal ve ark., 2022). Çankırı ilinde 2011 ve 2012 yıllarında başlayan Akkaraman Koyun Islahı alt projeleri kapsamında, 56 işletmede 12.000 baş anaç hayvan ile ıslah çalışmaları yürütülmektedir. Bu projeye dahil olan işletmelere anaç hayvan ve bunlardan doğan kuzuları için hayvan başına 40 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Tarımsal destek uygulamalarının tarımsal üretim üzerine genel etkilerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Semerci, 2016, 2021). Hayvansal üretimin önemli bir kısmını oluşturan büyükbaş hayvancılık sektöründe desteklerin işletmelerin brüt üretim değeri ve özellikle süt üretim maliyeti üzerine ne ölçüde tesir ettiği de araştırılan konular arasında yer almaktadır (Semerci ve ark., 2014,2017). Ancak literatür incelemesinde tarımsal destek uygulamalarının küçükbaş hayvancılık faaliyetleri üzerine etkilerinin incelendiği araştırma sayılarının oldukça sınırlı sayıda kaldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı "Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi" kapsamında verilen desteklerden faydalanan işletmelerin mevcut durumlarını araştırmak ve proje öncesi ile kıyaslamak, verilen desteklerin işletmeler üzerine olan etkilerini araştırmak, yetiştiricilerin sosyoekonomik ve demografik durumlarını ortaya koymak ve desteklerden memnuniyet düzeyleri ile tarımda kalma eğilimlerini belirlemektir.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Araştırmanın ana materyalini, Çankırı ilinde uygulanmakta olan Akkaraman Irkı Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı 1 ve 2 alt projelerine dahil olan 56 işletmeden elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Metot

Araştırmada işletme sahibi yetiştiricilerle yüz yüze anket çalışması ile veriler elde edilmiş olup anket yapılacak işletme sahiplerinin tespitinde tam sayım yöntemi kullanılmıştır. Yapılan anket çalışmaları sonucunda, işletme sahiplerinin cinsiyet, yaş, eğitim, küçükbaş hayvancılık dışı gelir ve deneyim durumları, hane halkının yaş dağılımları, işletmenin işgücü durumu gibi sosyoekonomik ve demografik özellikleri, işletmelerin koyun varlığı durumu, ağıl büyüklüğü, barınak ve mera mülkiyet durumu, yıl içinde hayvan sayılarındaki değişimler, küçükbaş hayvancılıktan elde ettikleri gelir ve giderler, yem bitkisi üretme ve sürü kaydı tutma durumları gibi işletmecilik verileri, işletme sahiplerinin yararlandıkları hayvancılık kaynaklı desteklemeleri, işletme koşullarının destekleme öncesi ve sonrasının değerlendirilmesi, desteklemelerden memnuniyet durumları, mevcut sorunlar ile görüş ve isteklerine ait veriler elde edilmiştir.

İş gücü verilerinin analizinde Erkek İş gücü Birimi (EİB) kullanılmıştır (Rehber ve Tipi, 2005). İşletmelerdeki koyun varlığı ise Büyükbaş Hayvan Birimine (BBHB) çevrilmiştir (4342 Sayılı Mera Kanunu).

Hayvancılık kaynaklı gelirler, işletmelerin koyun yetiştiriciliği faaliyeti sonucu yapmış oldukları hayvan satışları, süt ve süt ürünleri satışları ve faaliyet kapsamında almış oldukları devlet destekleri şeklinde gruplandırılarak hesaplanmıştır. Hayvancılık kaynaklı giderlerin analizinde, koyun yetiştiriciliği faaliyetinden kaynaklanan yem, veteriner-sağlık, işçi, elektrik, su, mazot, bakım-onarım ve diğer giderler olarak gruplandırılmıştır.

Araştırmaya konu olan işletme sahiplerinin, koyun yetiştiriciliği ve desteklemeler hakkındaki görüş, memnuniyet ve beklentilerinin değerlendirilmesinde 3'lü ve 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Anket sorularında kullanılan likert tipi ölçek etiketlemeleri (Turan ve ark., 2015)

5'li Likert Tipi Soru Etiketleri				
1	2	3	4	5
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Önemsiz	Az Önemli	Önemli	Büyük Ölçüde Önemli	Kesinlikle Önemli
Kesinlikle Hayır	Büyük Ölçüde Hayır	Kararsızım	Büyük Ölçüde Evet	Kesinlikle Evet
Hiç Katılmıyorum	Büyük Ölçüde Katılmıyorum	Kararsızım	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Çok Kötü	Kötü	Normal	İyi	Çok İyi
Kesinlikle Memnun Değilim	Memnun Değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok Memnunum
3'lü Likert Tipi Soru Etiketleri				
1	2	3		
Azaldı	Değişmedi	Arttı		

İstatistik analiz

Yapılan çalışmada anket yöntemiyle toplanan verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Likert ölçeği yöntemi ile elde edilen verilerin analizinde değişkenlerin önem dereceleri belirlenmiş, yüzdelikleri hesaplanmış ve değişkenler arasında karşılaştırma yapılmıştır (Turan ve ark., 2015). Elde edilen verilerin istatistik analizlerinde "IBM SPSS Statistics Version 22" programı kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İşletmelerin Sosyoekonomik ve Demografik Özellikleri

TÜİK (2021) verilerinde Çankırı iline ait ortalama aile birey sayısı 2.72 kişi olarak bildirilmiştir. Bu değer çalışmamızda incelenen işletmelerde 7,41 kişi olarak tespit edilmiş olup, gerek TÜİK tarafından gerekse de yapılan benzer çalışmalarda bildirilen değerlerin üzerindedir (Aksoy ve Yavuz, 2012; Özalp ve Sayın, 2018; Özsayın ve Everest, 2019; Hossain, ve ark., 2021; Kantwa ve Mohanty, 2021; Lianou ve Fthenakis, 2021). İşletmelerin aile bireylerinin %52.29'u 15-49 yaş grubu aralığında iken hanelerde 14 yaş altı nüfus oranı %23.86 ve 50 yaş üstü nüfus oranı ise %23.85'dir. Tüm işletmelerin hane nüfusu kadın ve erkek birey sayısı bakımından incelendiğinde, erkek bireylerin %55.07'si, kadın bireylerin ise %49.52'si 14-49 yaş grubu aralığındadır (Çizelge 2).

Çizelge 2. İncelenen işletmelerin hane nüfus dağılımları

	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	Ortalama	%
0-6 yaş	11	5.31	20	9.62	31	0.55	7.47
7-14 yaş	31	14.98	37	17.79	68	1.21	16.39
15-49 yaş	114	55.07	103	49.52	217	3.88	52.29
50-64 yaş	33	15.94	28	13.46	61	1.07	14.69
65 yaş ve üzeri	18	8.70	20	9.61	38	0.68	9.16
Toplam	207	100.00	208	100.00	415	7.41	100.00

İşletme sahipleri 25-75 yaş aralığında olup ortalama yaş 50.3'tür. Bulunan yaş ortalaması benzer çalışmalarda bulunan değerler ile paralellik göstermektedir (Aksoy ve Yavuz, 2012; Kara ve Kızıloğlu, 2012; Demir ve ark., 2015; Özsayın ve Everest, 2019; Lianou ve Fthenakis, 2021). İşletme sahibinin %92.86'sı erkek, %7.14'ü ise kadındır. Lianou ve Fthenakis, (2021) yaptıkları benzer bir çalışmada yetiştiricilerin %93.2'sinin erkek olduğunu bildirmişlerdir. İşletme sahiplerinin %75'i ilkökul mezunu olup hepsi okuryazardır. Bulunan ilkökul mezunu oranı çeşitli araştırmalarda bildirilen oranın üstündedir (Boz ve ark., 2008; Deniz, 2009; Kara ve Kızıloğlu, 2012; Demir ve ark., 2015; Akyol ve Yılmaz, 2015; Özsayın ve Everest, 2019; Ceyhan ve ark., 2015; Hossain ve ark., 2021; Sundaramoorthy ve ark., 2021). Sosyal güvence statüsü bakımından incelendiğinde işletme sahiplerinin %7.14'ünün hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Bu sonuç, Oğuz ve ark. (2019) tarafından bildirilen değer ile paralellik gösterirken Çiçek ve Yıldız (2020) ile Alkan ve Türkmen (2020) tarafından bildirilen değerlerin oldukça altındadır (Çizelge 3). İşletme sahiplerinin koyun yetiştiriciliğindeki ortalama deneyim sürelerinin 32.23 yıl olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3). Bulunan ortalama deneyim süresi yapılan çeşitli çalışmalarda bulunan değerlerin üzerindedir (Demir ve ark., 2015; Özsayın ve Everest, 2019; Lianou ve Fthenakis, 2021).

Çizelge 3. İşletme sahiplerinin sosyal durumları

Yaş Grupları		Yaş		Cinsiyet			Eğitim		Mesleki Deneyim		Deneyim	Sosyal Güvence	
Yaş Grubu	n*	Min.	Max.	Cinsiyet	n*	%	n*	Grup	Ort. Yıl	Ort. Yıl	n*		
15-49	24	25	75	Erkek	52	92.86	İlkökul	42	0-10	10	32.23	SSK	14
60-64	27	75	75	Kadın	4	7.14	Ortaokul	8	10-20	16.88		Bağkur	36
65 +	5	Ort. Yaş	50.3				Lise	6	20-30	25.58		Yeşil Kart	2
									30 yıl +	41.34		Yok	4

*Yetiştirici Sayısı

İşletmelerin yapısal özellikleri

İşletmelerde, işletme başına düşen toplam hayvan sayısı 308.59 baş olarak belirlenmiştir. Bu sonuç yapılan benzer çalışmaların oldukça üstündedir (Sundaramoorthy ve ark., 2021, Kantwa ve Mohanty, 2021). İşletme başına 31.41 BBHB hayvan düşmektedir (Çizelge 4). İşletme başına bulunan ortalama BBHB yapılan benzer çalışmaların oldukça üzerindedir (Aktürk ve ark., 2005; Özalp ve Sayın, 2018; Karadaş, 2018). İncelenen işletmelerin %71.4'ünde kayıt tutulmamaktadır (Çizelge 4). Bu sonuç

çeşitli çalışmalarla paralellik göstermektedir (Tölu ve ark., 2007; Bilginturan ve Ayhan, 2009; Rigou ve Koudsord, 2011; Şahinli, 2014; Yılmaz, 2019). İşletmelerin %89.3'ü kesif ve kaba yem ihtiyacı için bitkisel üretim yapmaktadır. İşletmelerin tamamı damızlık teminini kendi işletmelerinden karşılamaktadır (Çizelge 4). Kendi işletmesinden damızlık temini yapan işletme oranlarını, Dellal ve ark. (2002) %85.7. Bilginturan ve Ayhan (2009) ise %91.2 olarak bildirmişlerdir. İşletmelerin %51.79'u yıl içerisinde çoban istihdam etmektedir. Benzer bir çalışmada bu oran %35.4 olarak bulunmuştur (Lianou ve Fthenakis, 2021). Aile bireylerinden işletmede çalışabilecek ortalama EİB 5.04, çalışan aile bireylerinin ortalama EİB 4.75 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4). Bu sonuçlar benzer bir çalışmada sırasıyla 2.8 ve 2.2 olarak bildirilmiştir (Lianou ve Fthenakis, 2021).

Çizelge 4. İşletmelerin yapısal durumu ve yetiştiricilik bilgileri

Ortalama Hayvan Varlığı	Baş	BBHB	Barınak Mülkiyet Durumu	n*	Ağıl Büyüklüğü	n*	
Koç	7.70	0.77	Kendinin	50	0-150 m ²	0	
Koyun	243.50	24.35	Kira	3	151-300 m ²	12	
Toklu	56.66	4.53	Hazinenin	3	301 m ² +	44	
Kuzu	50.00	2.00	Sürü Kaydı Tutma	n*	Bitkisel Üretim	n*	
Toplam	308.59	31.41	Evet	16	28.57	50	
Damızlık Temini	%		Hayır	40	71.43	6	
Kendi İşletmesi	100.0		Çoban Tutma Durumu	n*	%	Çoban Durumu	n*
Komşu İşletme	66.1		Var	29	51.79	Daimi	15
Tarım İşletmesi	53.6		Yok	27	48.21	Geçici	14
Çevre Pazaryeri	50.0		Ort. Çalışabilir Aile İş Gücü (EİB)			Ort. Çalışan Aile İş Gücü (EİB)	
Hepsi	75.0			5.04			4.75

*İşletme Sayısı

İşletmelerin bir üretim yılı içinde hayvan varlığı değişimleri ve gelir-gider durumları

İşletmelerin bir yıl içindeki hayvan varlığı değişimleri incelendiğinde, işletme başına ortalama 6.55 baş hayvan alındığı ve genel olarak damızlık koç dışında hayvan alımı yapılmadığı belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasına göre, yıl içinde işletme başına 229 baş kuzu doğumu olduğu, bunun 152 başının (%66.4) satıldığı belirlenmiştir. İşletmelerde satılan damızlık hayvan sayısı ortalamasının 10 baş olduğu tespit edilmiştir. Yıl içerisinde ölen hayvan sayısı ise işletme başına 22 baştır. İşletmeler kendi ihtiyaçları için ortalama 5.69 baş hayvan kesmektedirler. İşletmelerde kuzu satışından elde edilen ortalama gelir 133.942 TL olarak belirlenmiştir. İşletmelerin küçükbaş hayvancılık kaynaklı gelirlerinin içerisinde ilk sırayı canlı hayvan satışlarından elde ettikleri gelir almaktadır. Canlı hayvan satışlarında en çok gelir %67.8 oranı ile kuzu satışlarından elde edilmektedir. İşletmelerin küçükbaş hayvancılık kaynaklı toplam gelirleri içerisinde, koyun yetiştiriciliği kaynaklı aldıkları toplam destekleme oranı ile ıslah projesi destek oranı sırasıyla %11.2 ve %7.41 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5). Bulunan her iki oran yapılan benzer çalışmalarda bildirilen oranların oldukça üstündedir (Tamer, 2014; Kaymak, 2015; Bakırtaş, 2017; Tamer ve Sarıözkan, 2017; Gökdaı, 2019; Satar, 2021).

Küçükbaş hayvancılık üretim faaliyetinin gerçekleştiği dönem boyunca işletmelerin en büyük masrafının yem masrafları olduğu görülmektedir. Tüm giderlerin %59.3'ünü oluşturan yem gider oranı, yapılan benzer çalışmaların üzerinde bulunmuştur (Kara ve Kızıloğlu, 2012; Bakırtaş, 2017; Özalp ve Sayın, 2018). İşletme giderlerinde ikinci sırada yer alan yabancı işgücü giderine ait oran %13.6 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 6). Bu oran Dellal ve ark. (2002) 'nın %6.48, Paksoy (2007) 'un % 1.20, Çıtak (2010) 'ın %1.64, Bakırtaş (2017) 'ın %4.36 olarak bildirdikleri değerlerden yüksek, Tamer (2014) 'in %16.6 olarak bildirdiği değerden düşüktür. İşletme başına veteriner sağlık masrafı %6.2 olarak

Küçükbaş Hayvancılığa Verilen Desteklerin Çiftçi Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi, Çankırı İli Akkaraman Irkı Koyun Islah Alt Projesi Örneği

bulunmuştur. Bulunan bu oran Dellal ve ark., (2002) 'nın %4.96, Paksoy (2007) 'un %4.86, Çıtak (2010) 'ın %4.65, Bakırtaş (2017) 'ın %3.48 olarak bildirdikleri değerlerin üzerindedir.

Çizelge 5. İşletmelerin bir yıl içindeki koyun varlığı değişimi ve koyun yetiştiriciliği gelirleri

İşletmelerdeki Bir Üretim Dönemi Boyunca Ortalama Hayvan Varlığı Değişimi									
	Satın Alınan		Doğan		Satılan		Ölen		Eve Kesilen
Hayvan Sayısı (Baş)	6.55		229.04		189.41		22.00		5.59
Tutar (TL)	9.549		-		172.051		-		-
İşletmelerin Ortalama Gelir Durumu									
	Süt ve Süt Ürünleri	Hayvan Satışları				Desteklemeler		Diğer Gelirler	Toplam Gelir
		Kurbanlık	Besilik	Damızlık	Kuzu	Islah	Anaç Koyun		
Miktar (Kg)	7	21	9	10	152	-	-	-	-
Tutar(TL)	330	21.030	8.107	12.098	133.942	14.647	6.418	1.077	197.650
%	0.17	10.64	4.10	6.12	67.76	7.41	3.25	0.55	100.00

Çizelge 6. İşletmelerin bir yıllık ortalama üretim giderleri

Gider Kalemleri	Tutar (TL)	%
Yem Masrafları (Kaba yem, Kesif yem, Saman, Silaj)	60.106	59.3
Yabancı İşgücü Masrafları	13.738	13.6
Elektrik, Mazot, Su Giderleri	13.513	13.3
Veteriner Sağlık Giderleri (Tedavi, İlaç)	6.330	6.2
Ahır ve Depolama Bakım Onarım	3.301	3.3
Diğer Giderler	4.304	4.3
Toplam Gider	101.292	100.0

İncelenen işletmelerde 24 işletme sahibinin (%42.86) bir yada daha fazla kaynaktan küçükbaş hayvancılık dışı geliri bulunurken, 32 işletme sahibinin (%57.14) hayvancılık faaliyeti dışında başka bir gelir kaynağı bulunmamaktadır (Çizelge 7).

Çizelge 7. İşletmelerin küçükbaş hayvancılık üretimi dışında gelir durumları

Hayvancılık Dışı Gelir Durumu			Hayvancılık Dışı Gelir Kaynakları			
Var	Yok	Emeklilik	Başka bir işte sigortalı çalışma	Kira	Ticari Faaliyet	Bitkisel Üretim
24	32	17	4	5	2	8
%42.86	%57.14	%70.83	%16.66	%20.83	%8.33	%33.33

İşletmelerin desteklemelerden yararlanma ve memnuniyet durumları

İşletmelerin 25'i sürü yöneticisi desteğinden, 7'si yem bitkisi desteğinden ve 4'ü mazot gübre desteğinden faydalanmaktadır. İşletmelerin %75'i halk elinde hayvan ıslahı desteklemesinden memnun olduğunu, %53.6'sı anaç koyun keçi desteğinden memnun olmadığını belirtmiştir. Mazot gübre desteklemesinden faydalanan işletmelerin %75'i bu destekten memnun olduklarını, sürü yöneticisi desteğinden faydalanan işletmelerin %72'si ve yem bitkisi desteğinden faydalanan işletmelerin %57.2'si ise söz konusu desteklemelerden memnun olmadıklarını bildirmişlerdir (Çizelge 8).

Çizelge 8. İşletmelerin desteklemelerden yararlanma ve memnuniyet durumları

Destek Türü	Yararlanan İşletme Sayısı	%	Memnuniyet	
			Medyan*	%
Halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı	56	100.00	4	75.0
Anaç koyun keçi desteği	56	100.00	2	53.6
Sürü yöneticisi desteği	25	44.64	2	72.0
Yem bitkisi desteği	7	12.5	3	57.2
Mazot gübre desteği	4	7.15	4	75.0

*Kesinlikle Memnun Değilim=1, Memnun değilim=2, Karasızım=3, Memnunum=4, Çok Memnunum=5

İşletme sahiplerinin koyun yetiştiriciliği hakkında görüşleri

İşletme sahiplerinin %96.3'ünün küçükbaş hayvancılığı severek yaptığını ifade etmiştir. Yetiştiricilerin %80.4'ü başka bir işleri olmadığı için küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini yapmak zorunda

olduklarını beyan etmiştir. İşletme sahiplerinin %59'u küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine kıyasla daha zahmetli olduğunu söylemiştir. Üreticilerin %73.2'si küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin bölgede gelişeceğini düşünmemekte, %80.3'ü kendinden sonra ailesinin küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine devam etmesini istemektedir. Küçükbaş hayvancılığa verilen tüm destekleme kalemlerini işletme sahiplerinin %69.6'ı yeterli görmemektedir (Çizelge 9).

Çizelge 9. İşletme sahiplerinin hayvancılık ile ilgili çeşitli başlıklara ilişkin bulgular

	Medyan*	%
Küçükbaş hayvancılığı severek ve isteyerek yapıyorum.	5	96.3
Başka işim olmadığı için küçükbaş yetiştiriciliğine devam etmek zorundayım.	5	80.4
Küçükbaş yetiştiriciliği büyükbaş yetiştiriciliğinden daha zahmetlidir.	4	59.0
Bölgede Küçükbaş yetiştiriciliğinin daha da gelişeceğini düşünüyorum.	2	73.2
Benden sonra ailemin küçükbaş hayvancılığa devam etmesini isterim.	5	80.3
Küçükbaş hayvancılık için verilen destekleme kalemleri yeterlidir.	2	69.6

*Kesinlikle katılmıyorum=1, Katılmıyorum=2, Kararsızım=3, Büyük ölçüde katılmıyorum=4, Kesinlikle katılmıyorum=5

İşletme sahiplerine mevcut koyun sayılarını hangi şartlarda arttıracakları sorulduğunda, %80.4'ü ıslah projesi destek miktarı artarsa mevcut koyun sayısını kesinlikle artıracaklarını, %57.1'i yem fiyatları düşerse büyük ölçüde artıracaklarını, %21.4'ü ise diğer desteklemelerin miktarları arttırılırsa koyun sayısını arttırmakta kararsız olduğunu belirtmiştir. Yetiştiriciler canlı hayvan fiyatlarının düşmesini mevcut hayvan sayısını arttırmak için bir neden olarak görmemektedir. İşletme giderlerinin en önemlisi olan yem fiyatlarının düşmesi ve önemli gelir kaynağı olan ıslah desteklemelerinin artması işletme karını arttıracığından yetiştiriciler bu şartlarda hayvan sayısını arttıracaklarını belirtmişlerdir (Çizelge10).

Çizelge 10. İşletme sahiplerinin mevcut koyun sayısını arttırma tercihleri

	Medyan*	%
Islah projesi destek miktarı artarsa	5	80.4
Diğer desteklemelerden elde ettiğim gelir artarsa	3	21.4
Canlı hayvan fiyatları düşerse	1	82.1
Yem fiyatları düşerse	4	57.1
Hiçbir şartta arttırmam	1	7.1

*Kesinlikle Hayır=1, Büyük Ölçüde Hayır=2, Kararsızım=3, Büyük Ölçüde Evet=4, Kesinlikle Evet=5 (P<0,001)

Islah kapsamında verilen desteklemenin işletmelere etkileri

50 işletme sahibi (%89.3), ıslah projesi desteği olmasa da koyun yetiştiriciliğine devam edeceğini, 6'sı ise (%10.7) devam etmeyeceğini bildirmiştir. Devam ederim diyenlere devam etme nedenleri sorulduğunda, alışkanlık olduğu, başka gelir kaynağı olmadığı ve köyde ikamet etmek istediği seçeneklerine büyük ölçüde katılmışlardır. Devam etmek istemeyenler ise koyun yetiştiriciliğinin zor olduğu seçeneğine tamamen, koyun yetiştiriciliğinin karlı olmadığı seçeneğine büyük ölçüde katılmışlardır (Çizelge 11). Bilginturan ve Ayhan (2009) tarafından yapılan çalışmada, başka geliri olmadığı için devam ederim diyenlerin oranı %64.4, alışkanlık diyenlerin oranı % 3.6 olarak bildirilmiştir.

İşletme sahiplerinin destek öncesi ve destek sonrası işletmeye ait yaptıkları değerlendirmeler 4 başlık altında toplanmıştır. Destekleme sonrası işletme sahiplerinin %59'u, alt yapının ve karlılığın iyi olduğunu bildirmişlerdir. Karlılık oranının artması beklenen bir durum olmakla birlikte verilen desteklemelerle ilgili bulunmuştur. İşletme sahiplerinin %48.2'si destek sonrası ahır ve çevre hijyeninin iyi olduğunu bildirmişlerdir. Destek sonrası hayvan sayısının iyi olduğunu beyan edenlerin oranı %69.6 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 12).

Küçükbaş Hayvancılığa Verilen Desteklerin Çiftçi Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi, Çankırı İli Akkaraman Irkı Koyun Islah Alt Projesi Örneği

Çizelge 11. Islah desteği olmazsa işletme sahiplerinin koyun yetiştiriciliğine devam etme durumu

Devam ederim	%89.3	Devam etmem	%10.7
Nedenler	Medyan*	Nedenler	Medyan*
Alışkanlık olduğu için	4	Farklı bir tür hayvan yetiştiriciliği yaparım	2.5
Başka gelir kaynağım olmadığı için	4	Başka gelir kaynağım olduğu için	1.5
Köyde ikamet etmek istediğim	4	Köyde ikamet etmek istemediğim için	2
Yetiştiriciliği kolay olduğu için	2	Yetiştiriciliği zor olduğu için	4.5
Yetiştiriciliği karlı olduğu için	2	Yetiştiriciliği karlı olmadığı için	4

*Hiç katılmıyorum=1, Büyük ölçüde katılmıyorum=2, Kararsızım=3, Büyük Ölçüde katılıyorum=4, Tamamen katılıyorum=5

Çizelge 12. Islah desteğinin işletmelere etkileri

	Destekleme öncesi		Destekleme sonrası	
	Medyan*	%	Medyan*	%
İşletmedeki hayvan sayısı	3	46.4	4	70.0
İşletme alt yapı durumu	2	66.0	4	59.0
Ahır ve çevre hijyeni	2	51.8	4	48.2
İşletme karlılık durumu	2	57.1	4	59.0

*Çok kötü=1, Kötü=2, Normal=3, İyi=4, Çok iyi=5

İşletme sahiplerinin %87.5’u kuzu doğum ağırlıklarının, %82.1’i kuzu sütten kesim ağırlıklarının ve %91.1’i damızlık koç değerinin arttığını bildirmiştir. İşletme sahiplerinin %58.9’u destekleme sonrası ikizlik oranının değişmediğini bildirmişlerdir (Çizelge 13).

Çizelge 13. İşletmelerin destekleme sonrası verim değerlendirmeleri

	Medyan*	%
Kuzu doğum ağırlıkları	3	87.5
Kuzu sütten kesim ağırlıkları	3	82.1
Kesim ağırlıkları	3	82.1
İkizlik oranı	2	58.9
Damızlık koç niteliği	3	91.1

*Azaldı=1, Değişmedi=2, Arttı=3

İşletmelerde yaşanan sorunların önem derecelerinin belirlenmesi

Yetiştiriciler yem fiyatlarının yüksekliği ile mera sorunlarını kesinlikle önemli olarak belirtmişlerdir. İşletmelerde yaşanan sorunların önem sıralamasında ilk sırayı yem fiyatları ikinci sırayı ise mera sorunları almaktadır. Yem fiyatlarının yüksekliği sorunu, Demir ve ark. (2015) ve Karadağ (2018) tarafından bulunan sonuçla uyumludur. Pazarlama sorunları, yetiştiriciler tarafından az önemli, satın aldıkları yemin kalitesinin düşüklüğü, işletme sahipleri tarafından büyük ölçüde önemli, alt yapı yetersizliği ile hastalık ve kayıpları ise önemli bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel yöntemlerle hayvancılık ve verim düşüklüğü az önemli olarak değerlendirilirken, bölgede kesimhane yetersizliği ve örgütlenme noksanlığı önemsiz bir sorun olarak değerlendirilmiştir (Çizelge 14).

Çizelge 14. İşletmelerin yaşadıkları sorunlara ilişkin genel değerlendirmeleri

	Medyan*
Yem Fiyatları	5
Mera Sorunları	5
Çoban Bulmada Sıkıntı	4
Kalitesiz Yem	4
Alt Yapı Yetersizliği	3
Hastalık Ve Kayıplar	3
Geleneksel Yöntemlerle Hayvancılık	2
Hayvansal Ürünleri Pazarlamada Yaşanan Sıkıntı	2
Verim Düşüklüğü	2
Bölgede Kesimhane Yetersizliği	1
Örgütlenme Noksanlığı	1

*Önemsiz=1, Az önemli=2, Önemli=3, Büyük ölçüde önemli=4, Kesinlikle önemli=5

Sorunlar ve çözüm önerileri

Yapılan bu çalışmada işletmelerde yetiştiricilerin, küçükbaş hayvancılığın büyük uğraş ve zaman istemesi, çoban bulmada güçlükler ve karlılığın azalmaması için aile işgücünden faydalanılması zorunluluğu ve yılın ortalama 8 ayı ekstansif olarak meralarda yapılması dolayısıyla yerleşim yerlerinden uzak meralarda ikamet edilmesi gibi zorluklar nedeniyle, erken yaşlarda koyunculuk faaliyetlerine katılarak ailelerine katkıda buldukları ve sonuç olarak eğitimlerine devam edemedikleri tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerde toplam hayvancılık kaynaklı giderler içinde yem masrafları büyük bir paya sahiptir. Gerek ülke genelinde ekonomik nedenler ve kuraklık kaynaklı yem bitkileri üretiminde verim düşüklüğü nedeniyle yem fiyatlarındaki artış, gerekse de bölgedeki meraların yetersizliği nedeniyle ek yemleme gerekliliği, ortalama 8 ay ekstansif yetiştiricilik yapılmasına rağmen işletme giderlerinde yem masraflarının yüksek çıkmasının nedenleri olarak değerlendirilebilir. Buna ilaveten işletmelerin hepsinde yem fiyatlarının yüksekliği önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu durum ülke genelinde mevcut ekonomik durum ve yem fiyatlarındaki artışlar değerlendirildiğinde beklenen bir durumdur. Bölgede mera alanlarının yeterli olmaması, meralardaki ot kalitesinin yetersizliği gibi sorunlar koyun yetiştiriciliğinin sürdürülebilirliği açısından önemli sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun giderilmesi için meraların ıslahına öncelik verilmesi ve meraları bölen hazine arazilerinin kiralanarak ekim yapılması yerine koyun yetiştiricilerine tahsis edilerek mera olarak değerlendirilmesi, mera alanlarının daha efektif kullanılması adına bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

İşletme sahiplerinin küçükbaş hayvancılığa yönelik desteklemelerden memnuniyet düzeyi incelendiğinde, işletme sahipleri halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı desteğinden memnun olduklarını ancak anaç koyun ve sürü yöneticisi desteklemelerinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Anaç koyun ve sürü yöneticisi desteklemelerinden memnun olmamalarının nedeni olarak destek miktarının düşük olması ön plana çıkmaktadır. Yetiştiricilerin ıslah projesinden çok memnun olmamalarının nedeni desteklemenin miktarı ile ilişkili bulunmuştur. Islah projelerine ilişkin destekleme miktarları son yıllarda herhangi bir artış göstermemiş ve sabit kalmıştır. Mevcut girdilerde, özellikle yem fiyatlarında son yıllardaki artışlar göz önüne alındığında projeye ilişkin destekleme rakamlarının yeniden değerlendirilmesinin projenin devamlılığı açısından daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

İşletme sahiplerinin, %80'inin kendisinden sonra ailesinin bu işe devam etmesini istemesi, koyunculuk faaliyetinin bir gelenek olduğunun göstergesi olsa da ailedeki genç bireylerin koyunculuğa devam etme eğiliminde olmadıkları tespit edilmiştir. Özellikle genç yetiştiricilerin sağlık sigortası ve emeklilik haklarının sağlanması için koyunculuk faaliyetinden vazgeçmek suretiyle büyük şehirlere göç ederek, sabit maaşlı ve sosyal güvence sağlayan bir işte çalışma istekleri olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda sektörle ilgili ekonomik ve sosyal kaygılar içinde olan ve bu nedenle sektörden kaçma eğiliminde olan gençlerin, bu kaygıları yaşamaması adına, kırsalda ikamet eden işletme sahiplerinin sosyal güvencelerinin devlet tarafından desteklenerek sağlanması ve bu kişilerin sağlık ve emeklilik hakkının garanti altına alınması, destekleme kalemlerinin de bu yönde düzenlenerek karlılığı ve girdi maliyetini azaltacak politikalar geliştirilmesi, genç nüfusun da teşvik edilerek koyunculukta istihdam edilmesi adına önemli bir politik adım olarak değerlendirilmektedir.

Koyun yetiştiriciliği, çoğunlukla meralarda ve kırsal alanlarda, zor fiziki şartlarda uğraş verilen, oldukça zahmetli ve yetiştiricilerin çok karlı bulmadığı bir üretim dalı olmasına rağmen, yetiştiricilerin koyunculuğa tutkuyla bağlı olması, başka gelir kaynaklarının olmaması, kırsalda ikamet ve alışkanlık gibi nedenler, üretime devam etmelerini sağlamaktadır. Ancak koyunculukta sürdürülebilir üretimin devamı ve yetiştiricilerin tarımda kalma eğilimlerinin artırılması için destekleme kalem ve miktarlarının

yeniden değerlendirilmesi gerekliliği görülmektedir. Son yıllarda küçükbaş hayvancılığa yönelik desteklemelerin miktar olarak enflasyonla paralel artmadığı ve işletme giderlerindeki maliyet artışlarının oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Politika yapıcılar tarafından küçükbaş hayvancılığa yönelik destekleme miktar ve kalemlerinin yeniden değerlendirilmesi uygun görülmektedir.

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada Çankırı'daki ıslah projesi kapsamındaki işletmelerin deneyim süresi oldukça yüksek, bununla beraber işletme sahiplerinin eğitim düzeyleri oldukça düşük bulunmuştur. Bu durum işletme sahiplerinin çocuk ve genç yaşlardan itibaren küçükbaş hayvancılıkla uğraşmaya başlamalarının sonuçları olarak değerlendirilmektedir.

İşletme sahiplerinin %57'sinin 50 yaşının üzerinde olduğu buna karşın hanelerin nüfusu incelendiğinde hanedeki ortalama kişi sayısının 7.41 olduğu tespit edilmiştir. Hanelerde hesaplanan ortalama kişi sayısı ile genç nüfus oranının yüksek olması, bölgede küçükbaş hayvancılığın yetiştiriciler için önemli geçim kaynağı olduğunu ve tarımsal istihdama katkı sağlandığını göstermektedir.

İncelenen işletmelerin ana gelir kaynağı kuzu ve canlı hayvan satışından sağlanmaktadır. Bu durum Akkaraman koyun ırkının etçi özelliğinin ön planda olması ve süt üretiminin az, yapağı gelirinin de olmaması nedeniyle beklenen bir durumdur. Ekonomik olarak karkas verimi önemli olan Akkaraman ırkının bu verim yönünün geliştirilmesinin hedeflendiği mevcut ıslah projesinin, ırkın sürdürülebilir yetiştiriciliği ve işletmelerin karlılığına katkıları bakımından oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Çalışmada işletme başına bulunan hayvan varlığı, benzer çalışmalardaki miktarlardan daha yüksek bulunmuş olması, 2011 yılından buyana uygulanan ıslah projesi ile ırkın veriminin ve işletme karlılığının artması sonucu hayvan varlığının da artması, işletme başına düşen hayvan sayısının yüksek olmasının nedeni olarak değerlendirilebilir.

İşletme sahipleri ırkın verim düzeyinin düşük olmasını az önemli bir sorun olarak belirtmiş olup bu sonuç ırkın veriminin iyileştirilmesi amacıyla uygulanan ıslah projesinin olumlu bir çıktısı olarak değerlendirilebilir.

Çankırı ili Akkaraman ırkı koyun ıslahı projeleri kapsamındaki işletmelerde ikiz kuzularda, kuzu doğum ağırlığının azalması, bakım zorluğu, annenin süt veriminin yetersizliği gibi nedenlerden dolayı Akkaraman koyunlarda ortalama 1.2 olan ikizlik oranı, yetiştiriciler tarafından yeterli görülmemekte ve artması tercih edilmemektedir. Bu sebepten ötürü yetiştiricilerin yarısından fazlasının ikizlik oranının değişmediğini beyan etmeleri beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda yetiştiriciler proje sonrası ahır ve çevre hijyeni, alt yapı durumu ve işletme karlılık durumunun kötü durumdan iyi duruma geldiğini ve hayvan sayısının ise arttığını belirtmişlerdir. Islah projesinin bu katkıları nedeniyle yetiştiriciler Akkaraman ırkının verim düşüklüğü sorunu olmadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada araştırılan Çankırı ilinde Akkaraman koyun ırkı ıslahı projesinin ırkın gelişimine sağladığı değerli katkılar göz önüne alındığında, çeşitli çalışmalarda tespit edilen koyun ırklarında verim düşüklüğü sorununun (Şahinli, 2011, Ceyhan ve ark., 2015, Şahinler ve Demir 2016) çözüme kavuşması adına 2005 yılından bu yana uygulanan "Ülkesel Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi" nin, yerli küçükbaş hayvan ırklarının verim yönlerinin geliştirilmesi ve yetiştiricilikte karlılığın artırılması adına oldukça önemli ve değerli bir politika olduğu görülmektedir.

Tarımsal politika yapıcılar tarafından yerel bazda hedef kitlelerin ihtiyaçları doğrultusunda, sorunların çözümüne yönelik destekleme politikaları belirlemeleri önemli avantajlar sağlayacaktır. Bu kapsamda tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı, bölgenin kültürel yapısı ve yetiştiricilerin sektörden uzaklaşmasına neden olan bölgesel sorunlar, girdi maliyetlerinin azaltılması gibi unsurların

dikkate alınması uygun görülmektedir. Bu sayede maliyet baskısının, üreticiler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenileceği ve işletmelerin rekabet gücüne sahip ve karlı bir yapıya kavuşabileceği, böylece çiftçilerin yaşam standartlarının da yükseltilerek yetiştiriciliğe teşvik edilebileceği ve üretimde sürekliliğin sağlanabileceği sonuçlarına varılmıştır.

Bu çalışma sonucu elde edilen veriler değerlendirildiğinde ıslah projesinin, Akkaraman koyun ırkının gelişmesi, verim ve sayısının artması adına başarılı olduğu, koyun yetiştiriciliğinde karlılığı arttırıcı, teşvik edici olduğu ayrıca bölgede tarımsal istihdama ve işletme ekonomisine katkı sağladığı belirlenmiş olup sağladığı önemli katkılar göz önüne alındığında önemli bir destekleme aracı olduğu ve geliştirilerek devam etmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca küçükbaş hayvancılıkta sürdürülebilir üretimin devamlılığı için, özellikle genç yetiştiricilerin teşvik edilerek tarımsal istihdamın arttırılması açısından yetiştiricilikte karşılaşılan sorunların, ivedilikle ve büyük bir hassasiyetle ele alınarak, çözüme kavuşması için yeni politikalar geliştirilmesinin ve destekleme miktar ve kalemlerinin yeniden değerlendirilmesinin gerekli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada çalışması için gerekli izinleri veren Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğüne ve yapılan bu çalışmada gösterdikleri kolaylık, destek ve yardımlarından ötürü Çankırı İli Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğine teşekkür ederiz.

Bu makale yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiş olup makalede Araştırma ve Yayın Etiği ilkelerine uyulmuştur.

Çıkar Çatışması

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Yazar Katkısı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

KAYNAKLAR

- Aksoy, A. ve Yavuz, F. (2012). Çiftçilerin Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğini Bırakma Nedenlerinin Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 27(2): 76-79.
- Aktürk, D., Savran, F., Hakyemez, H., Daş, G., Savaş, T. (2005). Gökçeada'da Ekstansif Koşullarda Hayvancılık Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Açından İncelenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11 (3) 229-235.
- Alkan, S. ve Türkmen, Z. (2020). Ordu İli Koyun İşletmelerinde Damızlık Hayvan Besleme Yollarının Belirlenmesi. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 8(6): 1385-1390.
- Bilginturan, S. ve Ayhan, V. (2009). Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Hayvansal Üretim Dergisi*, 50(1): 1-8.
- Boz, İ., Akbay, C., Budak, D.B., Baş, S. (2008). Doğu Akdeniz Bölgesinde Hayvancılık Yapan Tarım İşletmelerinde Yeniliklerin Benimsenmesi ve Yayılması. Tübitak Projesi, Proje No:106O352, Kahramanmaraş.
- Ceyhan, A., Şekeroğlu, A., Ünal, A., Çınar, M., Serbest, U., Akyol, E., Yılmaz, E. (2015). Niğde İli Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 18(2):60-68.

- Çiçek, A. ve Akyıldız, M. (2020). Üretici Şartlarında Sözleşmeli Küçükbaş Hayvancılık Projesinin Tokat İli Açısından Değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2): 1329-1337.
- Dellal, G., Eliçin, A., Tekel, N., Dellal, İ. (2002). GAP Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları*, Yayın no:82, ISBN 975-407-102-0, Ankara.
- Demir, N. ve Yavuz, F. (2010). Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgelerarası Karşılaştırmalı Analizi. *Atatürk Üniversitesi Dergisi*, 41(2): 113-121.
- Demir, P.A., Işık, S.A., Aydın, E., Yazıcı, K., Ayvazoğlu, C. (2015). Ardahan İlinde Koyun Yetiştiriciliğinin Sosyo-Ekonomik Önemi. *Van Veterinary Journal*, 26(3):141-146.
- Deniz, A. (2009). Hakkâri İli Merkez İlçede Koyunculuk Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Ertuğrul, M., Savaş, T., Dellal, G., Taşkın, T., Koyuncu, M., Cengiz, F., Dağ, B., Koncagül, S., Pehlivan, E. (2010). Türkiye Küçükbaş Hayvancılığın İyileştirilmesi. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010, Ankara.
- Hossain, M.A., Sun, M.A., Islam, T., Rahman, M.M., Hashem, M.A. (2021). Socio-Economic Characteristics And Present Scenario Of Sheep Farmers At Sherpur District In Bangladesh. *SAARC J. Agric.*, 19(1): 185-199.
- Kantwa, S.C. ve Mohanty, T.K. (2021). Socio Personal and Economic Profile of The Migratory Sheep Farmer in Arid Region of Rajasthan. *The Pharma Innovation Journal*, SP-10(5): 673-676.
- Kara, A. ve Kızıloğlu, S. (2012). Erzurum'da Meraya Dayalı Üretim Yapan Hayvancılık İşletmelerinin Sosyoekonomik Analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18 (2): 69-78.
- Karadaş, K. (2018). Koyunculuk İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu; Hakkâri İli Örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 49 (1): 29-35.
- Lianou, D.T. ve Fthenakis, G.C. (2021). Dairy Sheep and Goat Farmers: Socio-Demographic Characteristics and Their Associations with Health Management and Performance on Farms, *Land Journal*. 10, 1358. <https://doi.org/10.3390/land10121358>.
- Mera Kanunu, (4342S.K.), Resmi Gazete, Sayı: 23272, 28.02.1998, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4342.pdf>.
- Oğuz, C., Özer, H., Yılmaz, R. (2019). Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özelliklerinin Belirlenmesi: Konya İli Örneği, XI. IBANESS Congress Series, March 9-10 2019, Tekirdağ.
- Özalp, M. ve Sayın, C. (2018). Antalya'da Küçükbaş Hayvancılıkta Sürdürülebilirliğe Etki Eden Ekonomik Faktörlerin Değerlendirilmesi. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(Özel Sayı): 1-11.
- Özsayın, D. ve Everest, B. (2019). Koyun Yetiştiriciliği Yapan Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Koyunculuk Faaliyetiyle İlgili Uygulamaları, *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(Ek Sayı 2): 440-448.
- Paksoy, M. ve Özçelik, A. (2008). Kahramanmaraş İlinde Süt Üretimine Yönelik Keçi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 14 (4): 420-427.
- Rehber, E. ve Tipi, T. (2005). Tarımsal İşletmecilik ve Planlama. *Uludağ Üniversitesi Yayınları*, Yayın No:2.05-049-0425, ISBN 975-6149-06-X.
- Rigou, A. ve Koutsouris, A. (2011). Agricultural Training And Entrepreneurship: The Case Of Young Farmers in a Greek Prefecture, 20th ESEE (European Seminar Of Extension Education) 2011, 204-210.

- Sakar, Ç.M. ve Ünal, İ. (2021). Determination of Growth Characteristics of Akkaraman Lambs Raised in Çankırı Province, J. Anim. Prod., , 62 (1): 61-66, <https://doi.org/10.29185/hayuretim.790939>.
- Semerci, A., Parlakay, O., Çelik, A., (2014). Gross Margin Analysis in Dairy Cattle: A Case Study of Hatay Province, Turkey. Custos e @gronegocio on line, 10 (4): 154-170.
- Semerci, A. (2016). Effects of Agricultural Supports on Farmer's Revenue and Product Costs: The Case of Turkey. Custos e @gronegocio on line, 12 (3): 71-96. S.
- Semerci, A. ve Çelik, A.D. (2016). Türkiye'de Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Genel Durumu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2):182-196, ISSN:1300-9362.
- Semerci, A., Parlakay, O., Çelik, A., (2017). Reflections of Animal Husbandry Subsidies on Dairy Cattle Enterprises: A Case Study of Hatay Province-Turkey. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* 14 (2): 92-100.
- Semerci, A. (2021). Tarımsal Destekleme Uygulamalarının Ürün Geliri, Üretim Maliyeti ve Brüt Kar Değeri Üzerine Etkileri. *International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences*. 5(18): 169-185.
- Sundaramoorthy, M., Kumaravelu, N., Thamilvanan, T., Serma Saravana Pandian, A., Divyalakshmi, D. (2021). Pattanam Adu Sheep Farming in The Breeding Tract: The Socio-Economic Dimensions. *Journal of Entomology and Zoology Studies*, 9(1): 1490-1493.
- Şahinler, Z. ve Demir, Y. (2016). Ağrı İlinde Küçükbaş Hayvancılığın Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Neşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Cilt 5(1) 16-26.
- Şahinli, A.M. (2011). Konya İlinde Koyunculuk Faaliyetine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Koyunculuk Faaliyetinde Etkili Olan Unsurların Saptanması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Doktora Tezi.
- Şahinli, A.M. (2014). Koyunculuk Sürü Yönetimi: Karaman İli Örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 29(2):113-120.
- Tölu, C., Daş, G., Yurdabak, S., Uğur, F., Konyalı, A., Savaş, T., Aktürk, D., Turkan, H. (2007). Türkiye'nin Önemli Hayvancılık Bölgelerinden Biga Koyuncululuğuna Genel Bir Bakış. V. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 5-8 Eylül 2007, Van.
- Turan, İ., Şimşek, Ü., Aslan, H. (2015). Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, ISN: 1303-0310.
- TÜİK. (2021). Türkiye İstatistik Kurumu Adrese dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Erişim Tarihi: 29.09.2022, Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.
- Ünal, G., Ünal İ., Sakar, Ç.M. (2022). Çankırı İlinde Uygulanan Akkaraman Islahı Alt Projelerine Dahil Olan Koyun İşletmelerinin Bazı Verim ve Yapısal Özellikleri. *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, (375) , 47-57 . DOI: 10.33724/zm.1094632.
- Yılmaz, A. (2019). Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamındaki Genç Çiftçi Ruminant Hayvancılık Projelerinin Verimliliğinin Araştırılması, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.